

IV.

Náprava.

Ukvapená generalisace jest nebezpečným úskalím, o kteréž se třístí tak často horlivé návrhy a pokusy opravní v oboru národohospodářském. Objeviti úplně správně příčiny a následky v jednotlivých konkrétných úkazech národohospodářských (a společenských vůbec) bývá už proto nesnadno, poněvadž se tu z pravidla splétá příčin více, jež zřídka dají se vystihnouti jednotlivě ve svém osobitém působení nebo ve svém vzájemném sebe posilování neb rušení. O tuto převelikou obtíž narážejí a stokráte již se rozbily všeliké pokusy zbudovati rozličné všeobecné theorie společenské na podkladě method ryze zkušenostních; z ní se též vysvětlují častá sklamání nad nezdarem nejedné hospodářsko-politické opravy, s dobrými nadějemi sosnované a zavedené, protože ona vskutku byla namířena jen proti nějaké jednotlivé příčině, která zcela mylně ne-li za jedinou aspoň za nejrozhodnější byla pokládána. Tak se nám na příklad vedlo s našimi agrárními cly.

Na pouhém ukvapeném zpovšechnění zakládal by se také úsudek, který by neuspokojivý úspěch, jaký dosud měly snahy po oživení konversí dluhů hypotečních, prostě a bez dalšího rozmyšlení chtěl připisovati jediné nedostatečnosti zákonů v té příčině vydaných. Že by konversím, ku kterým příznivý vývoj panující míry úrokové vybízel, vaditi mohly náklady s nimi spojené, uznal zákonodárce sám tím, že hleděl zmírniti jednoho činitele těch nákladů, jehož zmírnění v moci jeho bylo, totiž výlohy poplatkové. Rovněž uznal váhu jiné překážky, totiž obtíží knihovního provedení; ale naznačili jsme již, z jakých všeobecných příčin zásadních nepřivoli k jich usnadnění tou měrou, aby byla též na podporu vydatnějším převodům knihovních pohledávek z tak zv. soukromých věřitelů na úvěrní ústavy, jak to dle našeho výše vyloženého mínění spočívalo v tendenci zákonův o poplatkových úlevách.

My sami arci nejsme ani s to, abychom na podkladě spolehlivých čísel udali, zda-li a do jaké míry aspoň předpisy o úlevách poplatkových vskutku vyvolaly hromadnější převody t. zv. pohledávek soukromých na ústavy poskytující hypoteční úvěr racionálněji. Úsudek bezpečnější byl by možný jenom tehdy, kdyby řečené ústavy podávaly pravidelné a dosti specialisované výkazy o podílu, jaký na přírostu jejich hypotečních pohledávek mají podobné převody. Takového něco se z pravidla neděje. Ostatně ani nedovedeme jen poněkud určitěji udati, jak veliký podíl na celém stavu knihovního zadlužení tyto, t. zv. soukromé pohledávky mají. Výška hypotečních pohledávek svědčících ústavům veřejně účtujícíím dá se každoročně zjistiti dle jejich účetních závěrek, po případě z úřední statistiky podle těch závěrek sestavené. Více však nikoliv. Vezměme v úvahu rok 1893. Koncem roku toho, jak již pověděno, činil celý zapsaný stav knihovního zadlužení v Čechách 1.256,985.611 zl. Víme však, že měly koncem toho roku pohledávek hypotečních

Hypoteční banka král. Českého	103,872.583 zl.
domácí spořitelny	310,288.654 zl.
záložny občanské (okrouhle)	77,219.000 zl.
sirotčí pokladny	29,593.262 zl.

zbývalo by tedy na ostatní věřitele 736,012.112 zl.

V tomto posléz dotčeném čísle jsou ovšem zahrnuty i pohledávky svědčící jednotlivým soukromým osobám jakožto věřitelům, ale kromě toho i pohledávky domácích pojišťoven, okresních hospodářských zálož, rozličných fondů a nadací, pak též Zemské banky, která měla jich toho roku již 16 mil. zl., byť ovšem hlavně v úvěru komunálním. Rovněž jsou tu zahrnuty knihovní pohledávky mimočeských spořitel, pojišťoven a bank, váznoucí na nemovitostech v Čechách, ač celkem suma jejich sotva bude tak značná, aby proti souhrnu pohledávek domácích věřitelů padala na váhu zvlášť rozhodně. Ale ještě něco vězí v té poslední cifře. Čísla udávající nám stav knihovních pohledávek Hypoteční banky, domácích spořitel, zálož, a sirotčích pokladen vyjadřují skutečný stav těch pohledávek, jak dle účetních knih dotčených ústavů jeví se na konci roku. Poněvadž ale stále zůstává část splacených již dluhů knihovních nesmazána, tedy skutečně v knihách veřejných bylo ku prospěchu prve řečených ústavů koncem roku 1893 zapsáno mnohem více než je zde uvedeno a toto plus

vězi také v naší zbytkové cifře jako přítěž, která všeliké srovnávání činí nemožným.

Leč přese všecku tuto nedostatečnost číselných dokladů přímých, můžeme přece bez nebezpečí hrubého omylu tvrditi, že by výsledky konversního ruchu byly větší a zejména pro menší dlužnictvo po zehnanější, kdyby byl zákon ze 14. června 1888 poskytl vydatnější podporu těm cílům, ku kterým směřovaly zákony o úlevách poplatkových. Pouhé faktum, že zákon ze 14. června 1888 musel zůstati pro nepochybnou většinu všech knihovních pohledávek naprosto neužitečným, odůvodňuje přání po jeho opravě, má-li vskutku užito býti všech prostředků možných k vydatnějšímu povzbuzení konversí.

Již před čtyřmi lety navrhoval*) Walter Schiff, spisovatel horlivě se zabývající poměry knihovního zadlužení a úvěru pozemkového, novelu k zákonu ze 14. června 1888. Mimo jiná uvolnění tuhých jeho předpisů požadoval zejména, aby ustanovení § 2. a 3. dotčeného zákona platilo bez ohledu na to, svědčeli staré právo zástavní nějakému úvěrnímu ústavu, který jest podroben veřejnému dozoru, a jestli se nové právo zástavní ve prospěch takového ústavu zapisuje. Rovněž pak přál si, aby odpadla vůbec podmínka, že nesmí nová pohledávka převyšovati starou neb její nesplacený zbytek; jen když nová není větší než to, co ze staré pohledávky v knihách ještě jest zapsáno.

V mezích mnohem užších a snad tedy i možnějších polybuj se návrh, jež roku 1895 prostřednictvím zemského výboru podala vládě Hypoteční banka království Českého. Spokojujeť se požadavkem, aby jen stará pohledávka, má-li výhod zákona z r. 1888 býti účastna, nemusila svědčeti nějakému úvěrnímu ústavu veřejně účtujícímu. Jinými slovy: banka řečená přimlouvá se za to, aby pohledávky knihovní kterém ukoliv věřiteli svědčící mohly použitím výhodného řízení zákona ze 14. června 1888 býti převáděny za současného snížení úroků na nějaký pod veřejným dozorem stojící ústav úvěrní, bude-li jen vymíněn pravidelný úmor těch pohledávek podobným způsobem, jakým jest u hypotečních bank předepsán již stanovami. Pravda jest, že by při takovém rozšíření nebylo dále možno účinně kontrolovati, nehledá-li

*) V pojednání dovolaném na str. 12.

se pod záminkou konverse vlastně obnovení pohledávky zcela neb z části již splacené. Kontrola ta, na niž kladly motivy sněmovny panské váhu tak velikou, vykonávala se dosud při konversích výtahem z knih ústavu, jemuž stará pohledávka svědčila, a měla právě za účel hájiti domnělé nároky věřitelů v pozdějších pořadích knihovních. Poněvadž však toto ustanovení nedá se udržeti, má-li způsobem právě vyloženým býti náležitě usnadněno konvertování dluhů menšímu rolníku zrovna nejobtížnějších, tedy by aspoň ustanovení, že nová pohledávka musí býti podobena určité minimální míře pravidelného úmoru, podalo věřitelům pořadí dalších na mnoze i lepší garancie nežli měli doposud. Vždyť se tajné obnovení dluhu ještě nevymazaného, ač z části neb zcela splaceného, dorozuměním mezi zapsaným knihovním věřitelem a dlužníkem též dalo uskutečniti, sice bez výhod poplatkových, ale beze všeho závazku ku pravidelnému splácení. Podmínkou pravidelného úmoru dostalo by se věřitelům pozdějším částečné náhrady za újmu v domnělých oněch nárocích jejich. Pokud hospodářské úvahy na osnování příslušných pravidel mají a mohou míti vliv — a zde jim rozhodně náleží — nemělo by se de lege ferenda přehlížeti, že věřitelé pozdějšího pořadí za své místo menší jistotu poskytující zpravidla již berou aequivalent ve smluvené vyšší sazbě úrokové. Větší premie risková ve vyšším procentě úrokovém obsažená je cenou zrovna za to placenou, aby se spokojil věřitel s místem horším. Jeho jaksi samočinný postup do příznivější jistoty jako následek pouhého splacení pohledávky předcházející hospodářsky není odůvodněn, dokud dlužník zůstává nucen platiti stejně vysokou riskovou premii jen horším knihovním pořadím odůvodněnou. Prakticky se konečně ani nedá mysliti, že by lidé tak často jen pro příznivé knihovní pořadí pohledávky již shlazené, ale nevymazané, nashvál chtěli úskočně obnovovati.

V právní nauce není ostatně vytčený ten nárok pozdějšího věřitele tak docela nesporným. I kdyby ale byl nepochybným důsledkem nynějšího platného našeho práva hypotečního, bylo by nutno některých jeho důsledností se vzdáti, když běží o tak důležitý obecný zájem sociálněpolitický, jako právě zde, kde se mají cesty lépe urovnati konversím dluhů menšího rolnictva. Sluší nad to ještě uvážiti, že samo zmírnění úrokového břemene při dluzích předcházejících není pro věřitele pozdějšího pořadí nikdy bez ceny,

neboť posiluje hospodářskou posici dlužníka a tím i jeho spůsobilost dostáti dokonaleji a přesněji svým závazkům naproti věřitelům vůbec. Že zákonodárce právě naznačený význam úlev úrokových pro věřitele pozdějších pořadí postihl, toho nejlepším dokladem jsou ustanovení zákona ze 14. června 1888, kterými se dopouští, aby nová pohledávka byla o 5 procent vyšší nežli dosavadní, o jejíž konversi běží (nebo její nesplacený zbytek), když nová pohledávka svědčí ústavu, který vydává listy zástavní. Nemajíť, jak pochopitelno, zástavní listy nevypověditelné a slovoatelné, v jakých zemské hypoteční banky v Rakousku své zá-půjčky výhradně a to dle hodnoty nominální poskytují, stálý kurs.

Když na př. zavedla naše Hypoteční banka své zástavní listy 4procentní místo dřívějších 5procentních, prodávaly se ony po mnoho let ještě pod nominální cenou.

Kdo tedy chtěl určitou sumu kapitálovou od Hypoteční banky si opatřiti, nově nebo cestou konverse, musil vzíti o tolik větší nominální sumu v zástavních listech 4procentních, oč byl jejich kurs pod pari. Bývají ale právě takovéto obligace vydávané s úrokem nižším, nežli by k dosažení plného pari kursového byl potřebným, pro dlužníky výhodny, protože na kurs jejich působivá velmi příznivě naděje, že budou náhodou brzy vylosovány a splaceny plnou hodnotou nominální. Bývát toto jaksi loterní lákadlo tak mocným, že vyhánivá kurs daleko výše, nežli by přiměřeno bylo přesné matematické hodnotě, kterou má pravděpodobnost vylosování. Tak na př. i nyní, když 4procentní zástavní listy prodávají se bezmála za plné 100, odbyvají se 3 $\frac{1}{2}$ procentní, vedle nich nově na trh uvedené, po 93·50. Kdežto se tedy kupci 4procentního zástavního listu kapitál úrokuje 4% (a touž měrou i dlužníku hypotečnímu, který si prodejem těch listů svůj zápůjční kapitál opatruje, jeho dluh), spokojuje se kupec 3 $\frac{1}{2}$ procentního při kursu 93·50 s faktickým zúročením jen 3·74%, což ovšem i dlužníku přináší výhodou. Arciť není tato výhoda o sobě již výrazem prospěchu konverzí dosažitelného, hledíc k tomu, že vykoupena byti musí uzavřením větší zápůjčky nominální. Skutečný dosah zisku z konverse kynoucího zjistí se totiž teprve, když se vypočte, kolik dlužník celkem na úrocích a umořovacích splátkách platiti musí po celou řadu let až do plného splacení při použití té či druhé kategorie zástavních listův. Kdyby rozhodoval jen kurs sám, stalo by se použití 3 $\frac{1}{2}$ procentních listů zástavních naproti

4procentním pro dlužníka výhodným již tehdy, kdyby kurs oněch překročil 87·50, neboť 3 zl. 50 kr. činí zrovna $4\frac{0}{10}$ z jistiny 87 zl. 50 kr. Vskutku však může býti konverse 4procentních dluhů na $3\frac{1}{2}$ procentní výhodnou vůbec teprve, když kurs $3\frac{1}{2}$ procentních zástavních listů přesahuje 90·68. Neboť se teprve při posléz řečeném kursu vyrovnává celek platů dlužníkových na základě $3\frac{1}{2}$ procentní zápůjčky u Hypoteční banky uzavřené s celkem platů při 4procentní zápůjčce (předpokládajíc, že se zástavní listy 4procentní prodávají al pari).*)

Čím výše bude kurs $3\frac{1}{2}$ procentních zástavních listů stoupat, tím větší bude i zisk dlužníka konvertujícího.

Dokud kurs $3\frac{1}{2}$ procentních zástavních listů nedosáhne 95·24, musí arci konvertující dlužník rozdíil zapraviti hotově, protože dle dotčeného ustanovení zákonného nový dluh nesmí starý o více než o 5 procent převyšovati. Ačkoliv tu potřeba hotovosti není značná a dlužník si přece jen úlevu břemene vykoupí, může jemu přece hotový doplatek býti na obtíž, pročez by za uvážení stálo, zda-li by nemělo býti poněkud rozšířeno zákonné ustanovení, dle něhož nová zápůjčka nesmí starou, ke konversi určenou, nebo její dosud nesplacený zbytek převyšovati o více než 5 procent. Ještě většího významu by mohlo nabyti naznačené rozšíření vzhledem k eventualitě nějakého brzkého pokusu se zástavními listy 3procentními, který není v říši nemožnosti. Prospěch, který kon-

*) Prodávají-li se 4procentní zástavní listy v kursu (nynějším) 99·85, potřebuje dlužník pro každý 1000 zl. hotové zápůjčky, kterou v těchto listech u Hypoteční běže, nominálně 1001 zl. 50 kr. v těchto zástavních listech a musí platiti roční annuitu ($4\frac{0}{10} + 1\frac{0}{10}$ základního úmoru) 50 zl. 8 kr. po 41 let, celkem až do plného umoření 2057 zl. 45 kr. Uzavře-li zápůjčku ve $3\frac{1}{2}$ procentových zástavních listech při kursu nynějším 93·50, musí vzíti k dosužení stejně vysoké efektivní zápůjčky nominálně 1069 zl. 52 kr. Přivolí-li k annuitě $4\frac{1}{2}$ procentní ($3\frac{1}{2}\frac{0}{10} + 1\frac{0}{10}$ základního úmoru), platí ročně 48 zl. 13 kr. po 43 let. Ježto však ušetří ročně 1 zl. 95 kr., dosáhl do konce 41. roku, čítajíc úroky od úroků, úspory 170 zl. 99 kr., poněvadž mu však zbývá již jen platiti 96 zl. 55 kr. a dosud fakticky zapravil 1973 zl. 33 kr., činí jeho čistá úspora, další úroky ze zbytku nečítajíc, 158 zl. 56 kr. na každém tisíci zlatých efektivně zápůjčky. Na tomto podkladě již nyní mnozí dlužníci konvertují své dosavadní $4\frac{0}{10}$ -ní zápůjčky na $3\frac{1}{2}$ procentní; jimi dávají přednost i annuitě 4procentní ($3\frac{1}{2}\frac{0}{10} + 1\frac{0}{10}$, základního úmoru), při níž na každém 1000 zl. efektivně zápůjčky ušetřují ročně 7 zl. 29 kr., ovšem amortisace trvá tu 59 let, zisk konečný však jest stejný. Pro velikou část knihovnicích dlužníků platících dosud v dobré hypotéce úroky 5procentní i vyšší, padají tu však na váhu úspory daleko větší.

verse přináší úlevou břemen dlužníkovi, jest — jak bylo již naznačeno — i prospěchem pro věřitele stojící v knihovním pořadí za konvertovanou zápůjčkou, jejichž lmotné zájmy zákonodárce ctitel obmezovacími ustanoveními zákona z r. 1888 chrániti. Rozhodnými pro míru obrany těch zájmů nejsou ale právě v případech, jež tady máme na zřeteli, prosté kapitálové sumy předcházejících dluhův, nýbrž soubory břemen z pravidelného závazku úrokového a umořovacího vyplývající. Nejde tu vlastně o nic jiného, nežli aby se ve formulích zákonných dokonaleji účtovalo s odchylkami od jednoduchých tvarů obligačního práva, kteréž byly vytvořeny novověkou technikou úvěrnickou.

Jelikož právě nyní stal se počátek s vydáváním zástavních listů 3½procentních, čímž otevírá se cesta novému rozběhu konversnímu, stává se oprava zákona ze 14. června 1888 asi ve spůsobu zde naznačeném i v příčině doby důležitou, nemá-li dosavadní příliš těsné přistřižení toho zákona státi se příčinou, že zrovna menší dlužnictvo nebude moci s plným účinkem vykoristiti novou příznivou příležitost na trhu peněžním, jako ji pohříchu již nemohlo využítkovati při zavedení zástavních listů 4procentních.

Přimlouváme se tedy za některé změny zákona ze 14. června 1888, klademe do jich uskutečnění nějaké naděje — ale pověděli jsme již, proč se nechceme dopustiti ukvapeného úsudku, jako by na té změně již všecko všudy záviselo. Vskutku nezávisí. Všimněme si jen ještě jednou skutečnosti na str. 30 uvedené, že přes všecko zákonné usnadnění u samé Hypoteční banky království Českého zůstalo do konce roku 1895 váznouti tak značné množství dluhů 5procentních, ačkoliv zde bylo vykořistění dané příležitosti hravě snadným, ježto běželo o konversi se zachováním věřitele a to právě věřitele, pro jaké je zákon ze 14. června 1888 dělán.

Lidé, jimž zákon dává výhody na ruku, musí — mají-li se jich uchopiti — také o nich vědět, dosah jejich pochopit a nesmí cesty k nim míti zevními překážkami příliš znesnadněny.

Každá konverse je věci výpočtu ne vždy zcela jednoduchého i pro toho, kdo podmínky zúročení, splácení a vedlejších platův u těch kterých ústavů zná. Jeť při ní třeba v počet vzíti i poplatky (po případu snížené) a náklady znalecké pomoci, kteréžto posléz dotčené bývá z pravidla zapotřebí ne pouze s právníckého hlediště, nýbrž i v příčině bankovní-technického provedení. Náklad zna-

lecké té porady zpravidla ani z předu znám nebývá a to zvláště stěžuje rozhodnutí, i kdyby vše ostatní bylo vyjasněno a ukazovalo na příznivou bilanci. Že všechny tyto věci právě u menších dluhů, t. j. převahou u dluhů menších vlastníků pozemkových, nepoměrně větší měrou zachvacují eventuální úsporu úrokovou z konverse kynoucí, o tom není třeba šířiti slov.

V našem lidu rolnickém schází však především namnoze všechna známost a vědomost k živějšímu ocenění konversních příležitostí potřebná. Vždyť vidíme jej dosud uzavírali i nové dluhy se závazky úrokovými zbytečně vysokými, protože ani neví o výhodnějších pramenech úvěru pozemkového, ani nenajde ve věcech těch vždy dosti správné a nezištné porady. Jak poučné jest na př. v tom směru faktum, že ze 4procentních knihovních pohledávek zemské Hypoteční banky váznuvších koncem r. 1895 na pozemnostech nedeskových v Čechách (vyjmouc domy) sumou 40,051.396 zl. připadalo na obvod pražského kraje 13,670.338 zl., tedy vrchovatá třetina, kdežto na nejvzdálenější písecký 553.804 zl., budějovický 448.616 zl. a chebský 405.876 zl.! Zkušenost ukázala, že jsou na př. v jižních Čechách ještě mnohé vesnice, kde ani o existenci Hypoteční banky se neví.

Zde tudíž je potřeba nasaditi především páky odpomoci. Jako druhou věc se stanovíště menšího venkovského dlužnictva nad míru závažnou označili jsme náklady zápůjček nových i konversi. Poplatkové výhody zákonné jsou zajisté cenné. Další snížení jejich bylo by sotva dosažitelné; musiloť by to býti již takřka plně prominutí. Ale výlohy poplatkové nejsou a nebyly jediným nákladem, který provedení konversi stěžuje. Více u drobnějšího dlužnictva padají na váhu náklady odborné pomoci. Menší rolník má nejtřídeji dost obratnosti a znalosti věci, aby i v nejjednodušších případech sám si obstaral, čeho třeba. Tím méně porídí, i když je velmi inteligentní, v případech v příčině knihovního stavu jen poněkud spletitějších.

To jest tedy druhá překážka, kterou sluší pro tuto kategorii dlužnictva odkliditi. Podaří-li se ji odkliditi, pak bude i nepřiznivé postavení dlužníků knihovníků, kteří nemohou ve svůj prospěch užiti výhod zákona ze 14. června 1888, z jiné strany úsporami obtíží i nákladů vyváženo a konversím menších dluhů selských cesta uvolněna.

V obou udaných směrech chystá se právě Hypoteční banka království Českého k velmi vážným krokům. Ona snaží se rozšířiti nejobsáhlejší měrou známost o svých zřízeních a prohlašuje ochotu, že při konversích, o něž se budou ucházeti nezámožní dlužníci pozemkovi, sama se ujme knihovního provedení za pouhou náhradu skutečných výloh. Při tom v jediné toliko věci dovolává se přispění a součinnosti jiných kruhů, pokud totiž jde o poučení a povzbuzení. Ten úkol ona samojediná by se zdarem neprovedla, musí tu spoléhati na pomocné zakročení všech orgánů, kteří podle svého postavení a povolání pečovati mají o dobro rolnictva, musí očekávati, že se najdou i četní osvědčenější jednotlivci, kteří svůj zájem na hospodářském zdaru stavu zemědělského osvědčí také v této věci poučením a pobídkou rolníků, mezi nimiž žijí.

I dovolává se tudíž především přispění všech zájmům rolnictva nejbližše stojících korporací, hlavně zemědělské rady a hospodářských spolků, kromě toho i zastupitelstev a hospodářských záložek okresních.

Jak z svolání Hypoteční banky jde na jevo, nepřístupuje ona k úkolu tomu nepřipraveně. Již po více měsíců zkoušela prakticky, jak by věc šla. Upozorňovala totiž knihovní dlužníky, jejichž knihovní výtahy při rozličných příležitostech svého obchodu dostala do rukou, na možnost konverse jejich výše zúročených dluhův, o jejichž existenci se z těch výtahův dozvěděla. I přesvědčily dosavadní zkušenosti správu bankovní, že i bez výhod zákona z r. 1888, tedy obyčejnými spůsoby provedení, jež jsme výše na str. 19 tohoto spisku vytkli, arci použitím zákonných úlev poplatkových, bude moci banka dlužníkům, dosud nepřiměřeně vysoké úroky platícím, zjednati citelné zmenšení břemene.

Že právě Hypoteční bance tento počín příslušel, jest na bíledni. Ji náleží při té operaci nejen počín, nýbrž i hlavní úloha a to z následujících příčin:

1. jest ona jediným velikým úvěrním ústavem domácím, který jest oprávněn vydávati zástavní listy;

2. pokud se jí nabízejí zástavy podmínkám stanov vyhovující, není v udílení zápůjček nijak obmezena, kdežto spořitelny a záložny, jež opatřují sobě peníze pomocí vypověditelných vkladů,

svými rády i obchodní opatrností jsou nuceny, udržeti v ukládání svých kapitálů na hypotéky jistou míru;

3. ona jest v nejpřísnějším slova smyslu podnik veřejný, to jest právě mnohem více hospodářsko-politický orgán země, nežli pouhý podnik. Svému národohospodářskému poslání neslouží pak toliko vhodnou formou poskytování úvěru reálního, nýbrž i jak možná nejlevnějším jeho prostředkováním, jakož vůbec vším, co činí její výhodnou pomoc úvěrní vůbec nejpřístupnější.

Nesmíme zapomenouti, že tu vlastně neběží ani o nějaký nový úkol pro Hypoteční banku, nýbrž pouze o intensivnější provedení něčeho, co již od počátku v působnost její náleželo. Bylot již při zakládání hypotečních bank obecně pokládáno za úlohu jejich, aby vydatným převodem pozemkových dluhů na sebe pracovaly nejen k úlevě břemene úrokového, nýbrž i ke znenáhlému splacení těch dluhů pomocí nucené amortisace postupné, které zápůjčky od nich poskytnuté jsou podrobeny. Pověstný svého času francouzský *Crédit foncier* měl přímo ve stanovách, že jest úkolem jeho m. j. též „*l'extinction de la dette foncière*“, shlazení dluhů pozemkových. Přeneseno jsouc do mluvy méně nadšené značilo ono slovo právě totéž, co jinde také při založení ústavů pro úvěr pozemkový bylo vodítkem, totiž ne pouze dáti příležitost k uzavírání dluhů nových, nýbrž i k výhodnému pro dlužníky přejímání pohledávek starých.

Zatím arci přirůstaly nové dluhy pozemkové na statcích rolnických mnohem rychleji, nežli se dařilo řečenému převádění starých na hypoteční banky a jiné ústavy pěstující hypoteční úvěr. Nynější tíseň rolnictva jest příčinou, že v působnosti hyp. bank, jako hospodářsko-politických orgánů zemských, usnadnění trvajících již břemen rolnictvu pomocí konverzí musí býti pokládáno na ten čas za úkol důležitější, nežli udělování zápůjček zcela nových. A chtějí-li hypoteční banky svému poslání hospodářsko-politickému vyhověti, musí se toho úkolu zvláště horlivě ujmouti. Tu pak již nedostačí více, aby prostě čekaly, až někdo na jejich dvéře zaklepe — musí je otevřítí do kořán a vyjiti přetiženým knihovním dlužníkům jak nejvíce vstřícné vyzvání, poučěním a nabídkou. V tom snažení mají hypoteční banky zajisté plné právo dovolávati se přispění všech, kterým péče o národohospodářské zájmy jest uložena nebo kteří si jí sami opravdově ukládají.

Rozumi se samo sebou, že národohospodářské těžiště takové akce není pouze v tom, aby řečené banky, a tedy v Čechách Hypoteční banka, všechny pohledávky vůbec k tomu způsobily na sebe vskutku převedly. Jen trochu účinnější akce po dvě tři léta, jen trochu opravdového vzrušení, vzbuzeného na různých místech živým příkladem, a docílíme snížení sazeb úrokových, kde dosud bylo možno udržeti je na nepřiměřené, dluhujícího rolníka sžírající výši, donutíme k ústupu věřitele bezděčných svých monopolů ještě klidně vykořisťující. Oni se podvolí, jakmile budou muset. To jest vůbec druhá důležitá stránka v poslání veřejných podniků, jakým jest Hypoteční banka. Měřítko jejich působnosti, jak již častěji bylo opakováno a co den se lépe poznává, nespočívá jen v rozsahu jejich vlastních obchodů, nýbrž i v účinku konkurenčním, kterým vynucují stanovení příznivějších podmínek úvěrní pomoci u jiných ústavů a věřitelů.

A to by již v Čechách mělo platiti za samozřejmé, že jakýkoliv ústav úvěr sprostředkující nemá nárok na nějaký zvláštní ohled již proto, poněvadž existuje a je „náš“, nýbrž jen potud, pokud vskutku v mezích slušně možných hováří úvěrním potřebám našeho lidu. Pod rouškou ryze vlastenecké péče o úvěrní potřeby lidu našeho se u nás porůznu snad i více hřešilo, než bylo kdy otevřeně pověděno. Nic také nebude platna námitka, že by pak namnoze oběti na národní a obecně prospěšné účely dosud poskytnuté a často s velkým důrazem uváděné, musily býti snad docela zastaveny. První a nejdůležitější národní výkon našich záložen a podobných ústavů je nejdokonalejší, tudíž i jak možná nejlevnější obstarávání úvěrních potřeb našich středních výrobních tříd, jejichž zachování a posílení činí nám tolik starosti vidoucím je tíže nežli kdykoliv jindy zápasiti o podmínky existenci.

V přítomné chvíli nemají všeliké naše ústavy úvěr sprostředkující vlasteneckého úkolu, který by byl nad tento důležitější. Bude to ovšem vyžadovati ještě něco namáhání, ještě mnohých bojů s domnělými nároky rozličného tak zv. místního patriotismu, nežli tyto samozřejmé pravdy si zjednájí něco více než slovního uznání, totiž také platného uskutečnění. Ale jest to věc nevyhnutelná a každý vskutku osvícený přítel národohospodářského pokroku našeho lidu měl by si to učiniti vodítkem. Jen když osvědčíme, že dovedeme napřed všeho toho vskutku docíliti, co se pomoci trvajících zákonů a zařízení provésti dá k povznesení ná-

rodohospodářského dobra lidu a země, prokážeme také teprve svou zralost k provádění nových větších problémův, jako jest na př. zamýšlená velká společenstevní organisace všeho našeho rolnictva aneb soustavná regulace všech dluhů rolnických, o níž se pod heslem tak zv. vyvazeni selských dluhů tak mnoho mluví, ač jest na tu chvíli ještě sotva víc než nepropracovaným problemem.

Na menších problemech, jako jest ten, jenž tvoří předmět přítomného spisku, měli bychom se snažiti o jakési sebevychování pro větší úlohy příští agrární opravy.

V té příčině pak zajisté zasluhuje pozornějšího uvážení otázka, kterak by měly sbory, jejichž pomocí se Hypoteční banka dovolává, zaříditi své příspěvi. Zdá se nám, že pomoc radou a poučením, o něž tu jde, nesmí zůstatí jen zcela příležitostní, nahodilou a chvilkovou, nýbrž musí v jistém směru býti organizovanou a trvalou. Slibujet jen pak náležitý zdar.

Máme za to, že by řečená organisace mohla býti provedena jaksi ve dvou instancích.

Články první instance tvořily by hospodářské spolky ve své hustě po celé zemi rozvětvené síti. Svým časem snad by místo jich nastoupila společenstva rolnická, kterým osnova zákona podobné úkoly beztoho chce přiděliti. S hospodářskými spolky by se mohla zatím o práci rozdělití, nebo ji zde onde po případu místo nich převziti zastupitelstva okresní. Oborem činnosti těchto nejnižších článků pomocných bylo by nejen povšechné povzbuzování, jehož čilost u nás brzo usiná, nýbrž i jaksi intimnější zakročení znenáhlou revisí knih veřejných a upozorněním všech, na jejichž nemovitostech váznou v dobrých pořadích břemena nadbytečně zúročená, na možnost úlevy pomocí konverzí. Ostatně nejde jen o konverse, nýbrž také o poučení, kde se jedná o čerstvé zápůjčky.

Podrobnější a přesnější informace v případech, když bude vskutku ten který dlužník pomoc hledati, podá, půjde-li o hypoteční banku, zajisté přímo ona sama podle znění svých veřejných vyhlášek. Jelikož ale nepůjde vždy pouze o hypoteční banku, nýbrž vůbec bude důležité, aby byla přístupna zcela nestranná, věcná poučení o všelikých podmínkách úvěrní pomoci pro rolníky (i třeba v příčině úvěru osobního), bude tedy důležité utvořiti nějaký ústřední orgán, dobrou a všestrannou odbornou znalostí vyzbrojený, řekněme ústřední informační kancelář pro

úvěr rolnický. To by byla druhá instance. Ztídití takovou byla by na prvním místě povolána Zemědělská rada. Svědčila by jí a přiváděla by ji v bezprostřední styk s konkrétním stavem poměrů. Poznávalo by se takto nejlépe, co kde k lepšímu poučení a vedení obyvatelstva v záležitostech zadlužení a úvěru sluší podniknouti, aby lidé prospěchy své lépe poznali a měli spolehlivé vodítko. Takové zakročení, přispůsobené vždy konkrétním poměrům a nedostatkům, vydá pak víc a má trvalejší účinek než pouhá agitace provoláními, prospekty i návody sebe pečlivějšími, ale přece nezbytně jen dle jisté šablony sestrojenými.

Ostatně by nebylo třeba, aby zůstala působnost takovéto ústřední poptavárny pouze informační; mohla by býti též značnou měrou organizační. Je dosti pravděpodobno, že na mnohých místech sám v první řadě k účastenství povolaný hospodářský spolek nehne prstem. Příčinou mohou býti třeba jen ohledy na místní ústavy a osoby, nikoliv vždy pouze netečnost neb zásadní nechuť. Tu by nejspíše odpomohlo nedostatku vyhledávání a jmenování důvěrníků, nezávislých na rozličných místních mocnostech, kteří by péči o agendu spolkem zanedbávanou převzali jako čestný úřad. Důvěrníci takoví, mohouce se odvolávat na udělený jim jaksi veřejný mandát a národohospodářský úřad, neměli by ruce tak vázány, jako mnohý rozličnými závazky zdržovaný spolkový hodnostář.

Formálně by se v Zemědělské radě dala věc provésti tak, že by povšechné otázky a zvláštní, z mezi pravidelných vybilající opatření příslušné agendy připadla některé ze sekcí tam trvajících, kdežto by běžná vyřízení jak možno beze všeho byrokratického formalismu obstarávala nějaká schopná síla výkonná.

Nějaké směle věci to věru nejsou. Vždyť při nich o nic jiného neběží, než aby si několik opravdových lidí opatřilo cvikem něco zblhlosti, praktické routiny.

Nebudíž ostatně, co zde pověděno, ani pokládáno za propracovaný návrh. Šlo jen o to, naznačiti nějakým příkladem, kterak by se akci všech činitelů ve věci příslušných dal nějaký účelně sečláňovaný podklad. Najde-li se lepší, ještě jednodušší neb účelnější cesta, tím líp. Jen když bude opravdově hledána a konečně nalezena.

Zbývalo by jen ještě zastaviti se při některých možných námitkách.

Že neprýští se z toho, co zde navrženo, nic z nějaké podjatosti neb nepřízně k menším venkovským našim úvěrním ústavům, zvláště spořitelnám a záložnám, nebude snad ani třeba ubezpečovati. O nátlak na ty ústavy a větší ještě měrou na soukromé věřitele, kteří dosud udržují sazby úrokové nynějším poměrům kapitálového trhu nepřiměřené, o ten arci jde zcela rozhodně. O to se celá věc točí, což nepotřebuje zajisté omluvy. V jisté výhodě jsou venkovské ústavy, pokud běží o jejich okolí, naproti větším vzdálenějším ústavům peněžním vřdycky. Blizkost místa, kde se úvěr najde a kde se platí úroky a splátky, je lidem úvěr vyhledávajícím milá, zbavuje je jistých nákladů n. př. útrat zasilání peněz, usnadňuje vůbec styk. Proto za cenu většího pohodlí vezmou dlužníci zavděk i sazbou úrokovou vyšší, je-li přiměřené, mírně vyšší. Ústavy, jejichž úroková sazba při hypotečních dlužích požadovaná značně nepřevyšuje sazbu hypoteční banky, nebyly by takto ohroženy ani v držení nejlepších hypotek, ano účinnější ruch konverzní by jim takových ještě přivedl. Jiným, nepoměrně vyšší sazby požadujícím, hrozila by ztráta zrovna dobrých hypotek. Pravíme dobrých, neboť je velmi závažno, že hypoteční banka má přesně předepsané hranice jistoty; co jde přes ně, vylučuje úvěrní pomoc se strany její. Ale jest to již vůbec v povaze každé decentralisované organisace úvěrní (naše domácí aspoň poněkud tento ráz nese), že nejlepší jistoty případnou větším ústavům, kteréž už pro větší vzdálenost a nesnadnost podrobnějšího pronikání v individuální poměry musí trvati na splnění přísnějších a přesnějších podmínek věcných i formálních. Za to všecky menší, svým určitým kruhům interessentův bližší, mohou a mají na podkladě podrobnějších známostí svých svou úvěrní pomoc individuálním poměrům přispůsobovati beze vší újmy pro svou kupeckou bezpečnost. To je jádro a smysl každé decentralisace ústrojí úvěrního a nejzdravější výnosový pramen pro menší ústavy úvěr prostředkující. Stará stoletá sláva drobných škotských bank vznikla ze vzorného pochopení a provádění tohoto úkolu. Ostatně mohou naše záložny všecky své hypoteky první jakostí dobře podržeti, podvolí-li se k nejprostší cestě ze všech konverzí, ke snížení příslušné sazby úrokové, jež nemusí ani v knihách dojíti výrazu, není-li úmyslu neb nebezpečí, že bude pohledávka postoupena, ježto by naproti cessionáři nemohla býti namítána soukromá úmluva, již by odporoval obsah zápisu knihovního.

Aby se bezohlední věřitelé nehojili vyšší sazbou na hypotekách druhé jistoty, o to by se pak soutěž nepochybně postarala.

Rovněž není třeba mít obavy, že by mohly povstati příliš náhlé hromadné pošiny mass dluhových pro osud mnohých našich venkovských drobnějších ústavův úvěrních snad povážlivější, ne-li nebezpečné. Tak optimisticky o účinku akce navržené nesoudíme. Vždyť jest nám činiti s tuhou setrvačností našeho rolnického lidu, který, ani když běží o dost zjevný hmotný prospěch, nedává se tak snadno pohnouti k vybočení z kolejí navyklých. Spíše budou hleděti rozliční městští věřitelé, majitelé domoví, aby dobrou příležitost pro sebe využítkovali. Také velké statky brzo se dostaví k novým konversím, zvláště jakmile by kurs nových $3\frac{1}{2}$ procentových zástavních listů dále stoupal. Není přičiny jim v tom brániti; budeť naopak dobře, jen když přijdou. Neboť jen tak jest lepší naděje, že bude zvětšenou silou na vývoj úrokové míry i ve prospěch rolnického dlužnictva menšího vykonán potřebný tlak. I bude toho tím více zapotřebí, poněvadž, pohříchu, zrovna nejmenší dluhy nebudou moci hned a přímo z akce na předeházejících stránkách naznačené těžiti. Hlavní závada spočívá pro ně v tom, že Hypoteční banka neposkytuje menší zápůjčky nežli pětistové. Proto mohou dlužníci jistín této sumy nedosahujících dodělati se příznivějších podmínek úrokových jen tehdy, když hnutím vyvolaným se vskutku podaří vykonati účinný tlak na nejšířší kruhy věřitelstva venkovského.

Řekne se na konec: To vše půjde ale na účet veliké armády našeho spořičího obyvatelstva, mezi kterýmž nejsou také sami boháči, nýbrž naopak četní spořitelé drobní. Zajisté. Co úsporou úrokovou dlužníkům přibude, věřitelům odpadne. Smí ale prospěch těch, kteří ze svých důchodů mohou ještě něco ušetřiti, býti vykoupen jen na ujmu těch, kteří namnoze pod tíží břemen úrokových klesají? Dosavadní klesání míry úrokové nedovedlo zastaviti proud vkladový do spořitelén, záložen a bank. Nezastaví jej ani další jeho postup, jako jej nezastavil nikde ve světě.

Vše závisí na tom, podaří-li se nám, abychom energicky sdruženým a vytrvalým úsilím vskutku ve prospěch stisněných vrstev vyrabitelských toho plně využítkovali, čeho zákon a výhodný stav trhu peněžního dosíci dopouští. Před pětadvaceti léty, když začaly množící se exekuce naše hospodáře lekati, byl v lůně t. zv.

rozšířeného ústředního výboru bývalé Vlastensko-hospodářské společnosti zcela opravdově učiněn a uvažován návrh na zřízení agrární banky sekvestrační, která měla exekuční prodeje zamezovat. Byl to dost choulostivý prostředek repressivní naproti zlobám, které vzrost břemen rolnickým živnostem již byl způsobil. Oč cennější jsou cesty odhodlaně a pevně řízené preventive, která by břemena ta v mezích možnosti dané zákony a zřízeními trvajících správnou národohospodářskou cestou zmírňovala?

O nic jiného nám neběží.
